

УДК 316.61:351

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.86.50>**I. М. Шоробура**доктор педагогічних наук, професор,
ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ДО ПИТАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОМУ УПРАВЛІННІ

Особистість відіграє важливу роль в державно-громадському управлінні. Від античних часів і до нашої доби проблема особистості була в центрі уваги.

Видатні українські педагоги вбачали в кожній людині неповторну індивідуальність. Серед зарубіжних теорій особистості відомі: психодинамічна теорія особистості, індивідуальна теорія особистості, гуманістична теорія особистості, соціокультурна теорія особистості, диспозиційна теорія рис особистості, структурна теорія рис особистості, теорія типів особистості, соціально-когнітивна теорія особистості, когнітивна теорія особистості, гуманістична теорія особистості, феноменологічна теорія особистості. Розглядають гештальтпсихологічну, психоаналітичну, гуманістичну, біхевіористичну, когнітивну теорію особистості.

Видатні українські учені обґрунтували теорії, концепції, методики і моделі розвитку особистості, підготовки молоді до самостійної трудової діяльності (А. Макаренко, В. Зеньківський, В. Вернадський, О. Кульчицький, В. Сухомлинський, Г. Костюк, В. Роменець, І. Зязюн, Д. Тхоржевський, М. Боришевський, Б. Ступари, Ю. Трофімов, В. Чепелев, О. Захаренко, М. Ярмаченко). Науковцями НАПН України обґрунтовано нові теорії і концепції особистості.

В статті подано визначення особистості.

Одним із виявів особистості є її індивідуальність – своєрідне, неповторне сполучення психологічних особливостей людини.

Особистість завжди конкретно-історична, вона є продуктом своєї доби. Вивчення особистості є за своєю суттю історичним дослідженням становлення особистості.

Існують різні погляди на структуру особистості.

У структурі особистості розрізняють типову та індивідуальну. Психологічна структура особистості дуже складна і багатогранна. Найважливішим елементом державно-громадського управління є людина. Особистість повинна мати сукупність якостей, які визначають його професійну та особистісну готовність щодо обов'язків.

Особистість має бути орієнтованою на громадський інтерес та відповідальною за свої дії. Вона повинна мати чітке розуміння своєї місії та завдань, які стоять перед нею.

Ключові слова: особистість, психологічна структура особистості, державно-громадське управління.

Постановка проблеми. Державно-громадське управління є важливою сферою. В громадсько-державному управлінні, успіх залежить від великої кількості чинників, зокрема від особистісних якостей тих, хто займається цією діяльністю. Особистість відіграє важливу роль в державно-громадському управлінні, адже вона є ключовим чинником ефективного функціонування системи управління. Особливості, які характеризують особистість у державно-громадському управлінні, включають професійність, відповідальність, етичність, стратегічне мислення та комунікабельність.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання особистості розглянуто в працях вітчизняних вчених (Д. Бех, М. Боришевський, С. Гончаренко, А. Кузьмінський, І. Леонтьєв, В. Матвієнко, Н. Мойсеюк, М. Фіцула та ін.) та зарубіжних вчених (Е. Фромм, Г. Айзенк, Г. Олпорт, А. Маслоу, Д. Келлі, К. Роджерс та ін.).

Мета статті – проаналізувати питання особистості в державно-громадському управлінні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Від давніх часів і до сьогодні проблема особистості була в центрі уваги мислителів, учених-філософів, психологів, істориків, економістів і медиків.

Видатні українські педагоги вбачали в кожній людині неповторну індивідуальність, яка має розвиватися відповідно до власних здібностей, і розуміли розвиток особистості як єдиний цілісний процес. Початком її розвитку вважали самопізнання, основою розвитку – її моральність і духовність.

Г. Сковорода обмежував розвиток особистості в практично-діяльній сфері «сродною працею», і з нею ж таки пов'язував щастя людини, проте духовно-моральний розвиток вважав безмежним. В. Сухомлинський вбачав щастя людини в її праці відповідно до нахилів і вподобань, наполягаючи на гармонізації стосунків особистості й колективу і врахуванні взаємних інтересів. Неодмінною умо-

вою розвитку індивідуума, на думку Г. Сковороди, є свобода, яку він поєднує з особистою відповідальністю за власні вчинки. Концептуальна єдність ідей розвитку особистості в педагогічній спадщині видатних педагогів різних епох – Г. Сковороди і В. Сухомлинського – свідчить про наявність гуманістичної педагогічної традиції в національній педагогічній думці [5].

Важливими є теорії особистості, відомі в історії психологічної думки. Виокремимо зарубіжні теорії особистості: З. Фрейд (Психодинамічна теорія особистості); А. Адлер (Індивідуальна теорія особистості); Е. Фромм (Гуманістична теорія особистості); Р. Кеттел (Структурна теорія рис особистості); Г. Айзенк (Теорія типів особистості); К. Хорні (Соціокультурна теорія особистості); Г. Олпорт (Диспозиційна теорія рис особистості); А. Бандура (Соціально-когнітивна теорія особистості); А. Маслоу (Гуманістична теорія особистості); Д. Келлі (Когнітивна теорія особистості); К. Роджерс (Феноменологічна теорія особистості). Обґрунтовані теорії цими та іншими вченими на початку ХХІ століття досить активно обговорюються з метою пошуку шляхів упровадження їхніх ідей в умовах інформаційно-технологічного суспільства [4].

Відомі гештальтпсихологічна, психоаналітична, гуманістична, біхевіористична, когнітивна теорії особистості. Серед означених теорій виділяють напрями: біогенетичний, соціогенетичний.

Особистісна ідентичність обґрунтовується у творах Д. Локка і Д. Юма, що пов'язано із формуванням ліберально-індивідуалістичного умонастрою в європейській думці ХVІІ–ХVІІІ ст., а також із посиленням уваги до здатності особистості змінюватися. У зв'язку з формуванням механічної картини світу в процесі наукової революції ХVІІ–ХVІІІ ст. виникла потреба в постановці проблеми про те, якою мірою людина підпадає під дію механічних закономірностей. За умови виділення фізичної та психічної субстанцій, Декарт вважав, що основою тотожності особистості є те, що позначається словом *cogito* (причина, центр самосвідомості, проста субстанція, активність якої зумовлюється зовнішніми подіями). В основі ідентичності особистості, на його думку, лежить ототожнення її з мислячою субстанцією, що зумовило виникнення та подальше обговорення субстанціалістично-трансцендентального й емпірично-аналітичного напрямів [6].

Збагачується внутрішній світ людини, накопичується соціальний капітал, розвиваються комунікації як соціальна взаємодія, вдосконалюються соціальні умови і взаємини, розвивається сама людина як накопичення соціального капіталу. За П. Бурдьє соціальний капітал є продуктом суспільного виробництва, матеріальних і тим самим

класових практик, засобом досягнення групової солідарності [9].

На думку Є. Бондаря соціальний капітал має ознаки, які й досі викликають наукові дискусії, зумовлені різними методологічними підходами до їх дослідження й відсутністю консенсусу стосовно питань притаманності соціальним явищам цих ознак. Це унеможлиблює їх загальну класифікацію у межах соціально-філософського дискурсу, проте дає змогу виділити окремі з них, а саме: межі вияву соціального капіталу й компоненти соціальної реальності, що є його носіями. Найпопулярнішою формою прояву соціального капіталу є відтворення його в суспільних цінностях, які є, на нашу думку, орієнтирами і провідними чинниками розвитку особистості у напрямі досягнення соціально визнаного її триумфу.

Соціальна дія як вихідне поняття будь-якої соціальної теорії є основою кожної взаємодії, структурним компонентом діяльності. В освітній сфері вона трансформується в соціально-педагогічну взаємодію. У контексті розвитку цього напрямку, на нашу думку, актуальною є теорія соціальної дії німецького вченого Ю. Хабермаса. Соціальне життя – це професійна діяльність та управлінська діяльність, в основі якої лежить комунікативна раціональність, прагнення до взаєморозуміння та узгодження поглядів, дискурсивної практики.

Через комунікативну практику можуть бути виявлені соціальні й політико-культурні зміни, що призвели до деформації цінностей особистості, а також визначений інструментарій особистого розвитку. Це питання особистого авторитету (особистої думки, гідності, совісті, внутрішньої незалежності тощо), духовного і душевного станів, визнання прав окремої людини та ін. Така комунікативна діяльність може спонукати, з одного боку, до особового самовизначення (індивідуального ставлення до державних і гуманістичних просвітницьких проблем), з іншого боку – до формування громадської думки, культурної політики, що відкриває найширші можливості для виявлення справжніх інтересів і потреб людини.

Українськими вченими обґрунтовано теорії, концепції і моделі розвитку особистості: А. Макаренком (Теорія професійного розвитку особистості); В. Зеньківським (Учення про особистість у християнській антропології); В. Вернадським (Особистість ученого); О. Кульчицьким (Концепція українського персоналізму); В. Сухомлинським (Теорія виховання всебічно розвиненої, щасливої особистості); Г. Костюком (Особистість як «система систем»); В. Роменцем (Становлення поняття особистості у працях видатних мислителів людства); І. Зязюном (Теорія особистості у філософії, психології та педагогіці добра і культури); Д. Тхоржевським (Формування особистості у трудовій діяльності); М. Боришевським

(Особистість у вимірах самосвідомості); Б. Ступариком (Особистість кваліфікованого робітника); Ю. Трофімовим (Особистість в психології праці та інженерній психології); В. Чепелевим (Формування особистості в неперервній освіті); О. Захаренком (Концепція виховання школярів на основі загальнолюдських цінностей і національних традицій); М. Ярмаченком (Проблема особистості в історії педагогіки) [6].

Вченими НАПН України подано нові теорії і концепції особистості: І. Бех (Теорія і методологія особистісно орієнтованого виховання дитини); С. Максименко (Генетико-психологічна теорія народження, зростання та існування особистості); В. Моляко (Теорія виховання творчої особистості на основі стратегіального підходу); Г. Балл (Концепція особистості у раціогуманістичній психології); В. Рибалка (Культурно-психологічна концепція особистості) та ін. [2].

В основі загальної концепції людської особистості – реальна людина із плоті і крові, з внутрішніми суперечностями і потребами, проте особистість поєднує в собі риси не лише індивідуального, неповторного, а й суспільно значущого, загальнолюдського. Тому вона є об'єктом вивчення філософії, психології, педагогіки, соціології та ін. наук про людину [6, с. 627–628].

О. Степанов, М. Фіцула акцентують, що особистість – системна соціальна якість, якої набуває індивід у предметній діяльності та спілкуванні.

Особистість – соціально-психологічне поняття; людина, яка характеризується з соціально-психологічного погляду у першу чергу рівнем розвитку психіки, здатністю до засвоєння соціального досвіду, можливістю спілкуватися з іншими людьми [8, с. 408].

Особистість є соціальним поняттям; людину з соціально-психологічного погляду характеризують рівень розвитку психіки, здатність до засвоєння соціального досвіду, можливість спілкування з іншими людьми [8, с. 54].

Особистість, особа – у широкому сенсі – конкретна, цілісна людська індивідуальність у єдності її природних і соціальних якостей; у вужчому, філософському розумінні – індивід як суб'єкт соціальної діяльності, чиї властивості детерміновані конкретно-історичними умовами життя суспільства [11, с. 68].

Особистість – суб'єкт вільного і відповідального морального вчинку та свідомої діяльності [1, с. 248].

Особистість означає суспільну сутність людини і включає сукупність вироблених нею в праці соціальних властивостей і якостей. Основними ознаками особистості є розумність, відповідальність, свобода, власна гідність, свідоме управління власною поведінкою і діяльністю, суспільна активність, міцність поглядів і переконань, творчість, індивідуальність [10, с. 226].

Особистість – людина як суб'єкт соціальних відношень і свідомої діяльності; цілісна індивідуальність, яка поєднує унікальні природні і соціо-культурні якості. Цивілізаційний розвиток особистості визначають мудрість, розумна діяльність, культура, свобода [7, с. 54].

Особистість – соціально зумовлена система психічних якостей індивіда, що визначається замученістю людини до конкретних суспільних, культурних, історичних відносин [3, с. 610].

Особистість – людина, соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно значущого та індивідуально-неповторного [14, с. 556].

Особистість – людина, яка досягла такого рівня соціального розвитку, який дозволяє їй знаходити й обирати серед цінностей культури особистісні смисли; свідомо, самостійно і відповідально діяти згідно з обраними смислами [12, с. 644].

Людина – частина природи, але біологічне в процесі історичного розвитку під впливом соціальних умов змінилося, набуло своєрідних, суто людських особливостей [13].

Маємо різні погляди на структуру особистості. Однак протиставляти біологічне і соціальне в структурі особистості не можна. Природні аспекти та риси в особистісній структурі як соціально зумовлені її елементи, а біологічне і соціальне перебуває в єдності і взаємодії.

Структура особистості – це типове (загальне, що властиве кожній людині (свідомість, активність, розумові та емоційно-вольові вияви)) та індивідуальне (фізичні та психологічні особливості, спрямованість, здібності, риси характеру).

Психологічна структура особистості дуже складна і багатогранна. Пізнавальна, емоційно-вольова діяльність особистості, її потреби, інтереси, ідеали та переконання, самосвідомість тощо – це складові компоненти духовного життя особистості, які перебувають у складній взаємодії, і в єдності становлять її «Я», яке спрямовує всі аспекти внутрішнього життя та керує виявами його в діяльності та стосунках з оточенням [13, с. 99–100].

Г. Костюк подав визначення понять «індивід» і «особистість». Він акцентував на єдності природного і суспільного, біологічного і соціального. Г. Костюк визначає структуру особистості як стійку та динамічну систему психічних властивостей.

Ступінь сформованості психічних властивостей та якостей, свідомість, самосвідомість та індивідуальність, активність, саморегулювання є психічними рисами особистості.

Людина має вік, стать, освіту, професію, інтереси. Зазначимо, що особистість – це якість індивіда. Так, становлення людини відбувається в певних соціальних, культурно-історичних умовах цивілізації.

Головними ознаками в характеристиці особистості людини є суспільна сутність та соціальні функції. Людина виконує різні соціальні ролі, розуміє наслідки та відповідальність за результати. Особистість – це соціальне буття, спосіб життя.

Державно-громадське управління – це система діяльності, яка включає у себе управління державними та громадськими інтересами з метою досягнення результатів у політиці, економіці, соціальній та культурній сферах. І звичайно, найважливішим елементом державно-громадського управління є людина. Особистість повинна мати сукупність якостей, які визначають його професійну та особистісну готовність до виконання своїх обов'язків.

Професійність є ключовою особливістю особистості в державно-громадському управлінні. Вона включає в себе знання та навички, необхідні для ефективного виконання обов'язків управлінця. Особистість, яка працює в державно-громадському управлінні, повинна мати високу кваліфікацію та досвід роботи в сфері управління.

Відповідальність є ще однією важливою особливістю. Особистість, яка працює в державно-громадському управлінні, повинна розуміти, що вона несе відповідальність за свої дії та вирішення питань, пов'язаних з управлінням. Вона має діяти в інтересах громадян та країни в цілому.

Етичність є ще однією важливою особливістю особистості в державно-громадському управлінні. Особистість повинна діяти відповідно до етичних норм та принципів.

Однією з ключових особистісних якостей, яка є важливою в громадсько-державному управлінні, є лідерство. Лідерство полягає у здатності впливати на інших, доводити свої ідеї та погляди і забезпечувати ефективність виконання завдань. Лідерські якості є особливо важливими для тих, хто займається управлінням великими командами, і для тих, хто відповідає за прийняття стратегічних рішень.

Іншою важливою особистісною якістю є комунікативність. Громадсько-державне управління передбачає багато взаємодії з іншими людьми, тому вміння ефективно спілкуватися та переконувати – надзвичайно важливо. Комунікативність допомагає в узгодженні поглядів та досягненні компромісів, а також сприяє взаєморозумінню з різними зацікавленими сторонами.

До професійних якостей відносяться знання правових та економічних аспектів управління,

аналітичні та стратегічні навички, комунікативні та лідерські здібності. Особистісні якості, що є важливими, включають етичні принципи, вміння співпрацювати з колегами, здатність до самокритики та відповідальність за свої дії.

Висновки і пропозиції. Особистість має бути орієнтованою на громадський інтерес та відповідальною за свої дії. Вона повинна мати чітке розуміння своєї місії та завдань, які стоять перед нею.

Список використаної літератури:

1. Бех Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посібник. Київ : Академвидав, 2012. (Серія «Альма-матер»). С. 248.
2. Боришевський М. Особистість у вимірах самосвідомості : монографія. Суми : Видавничий будинок «Еллада», 2012. С. 6–7.
3. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб., 3-те вид., стереотип. Київ : Академвидав, 2009. 610 с. (Альма-матер).
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 243 с.
5. Дзевєрін О. Г. Педагогічні ідеї Г. С. Сковороди. Київ : Вища шк., 1972. 98 с.
6. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 627–628.
7. Косенко Ю. М. Загальна педагогіка : навч. посіб. Маріуполь : ТОВ Друкарня «Новий світ», 2008. С. 54.
8. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підручник. Київ : Знання, 2007. 408 с.
9. Леонтьєва І. В. Теорія особистості О. Ф. Лазурського. *Педагогіка і психологія*. № 1. 2014. С. 80–87.
10. Мазох Д. С. Педагогіка : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. С. 226.
11. Матвієнко В. Термінологічний посібник з курсу «Теорія виховання» : посібник. Київ : Стіло, 2002. 68 с.
12. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посібник. 5-те вид., доп. і перероб. Київ, 2007. С. 644.
13. Сисоєва С. О. Психологія та педагогіка : підручник. 2-е вид. доп. та випр. Кременчук : ПП Щербатих, 2008. С. 9–100.
14. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти. 3-те вид., стер. Київ : Академвидав, 2009. 556 с. (Альма-матер).

Shorobura I. Personality plays an important role in the state and public administration

From ancient times to our time, the problem of personality has been in the centre of attention.

Outstanding Ukrainian educators saw each person as a unique personality. Among the foreign theories of personality, the following are known: psychodynamic theory of personality, individual theory of personality, humanistic theory of personality, socio-cultural theory of personality, dispositional theory of personality traits, structural theory of personality traits, theory of personality types, socio-cognitive theory of personality, cognitive theory of personality, humanistic theory of personality, phenomenological theory of personality. They consider gestalt psychological, psychoanalytic, humanistic, behavioural, and cognitive theories of personality.

Prominent Ukrainian scientists have substantiated theories, concepts, methods and models of personal development, preparation of young people for independent work activities (A. Makarenko, V. Zenkivskyi, V. Vernadskyi, O. Kulchytskyi, V. Sukhomlynskyi, H. Kostyuk, V. Romenets, I. Ziaziun, D. Tkhorzhevskyi, M. Boryshevskyi, B. Stupary, Yu. Trofimov, V. Chepeliev, O. Zakharenko, M. Yarmachenko). The scientists of the National Academy of Sciences of Ukraine have substantiated new theories and concepts of personality.

The article provides a definition of personality. One of the manifestations of personality is its individuality – a peculiar, unique combination of psychological characteristics of a person.

Personality is always concrete-historical, it is a product of its time. The study of personality is essentially a historical study of the formation of personality.

There are different views on the structure of personality. In the structure of personality, there is a distinction between typical and individual. The psychological structure of personality is very complex and multifaceted. The most important element of the state and public administration is a person. Personality should have a set of qualities that determine its professional and personal readiness for duties.

Personality should be focused on the public interest and responsible for its actions. It must have a clear understanding of its mission and the challenges it faces.

Key words: *personality, the structure of personality, the state and public administration.*